

We hebben nieuwe impulsen nodig om meer laaggeschoolden aan werk te helpen

13 november 2015 05:00

Frank Vandenbroucke

Tien jaar geleden kwam er een bijdragevermindering voor lage lonen en werden de dienstencheques gecreëerd. Beide maatregelen moesten meer laaggeschoolden aan een job helpen. Maar beide maatregelen hebben hun beste tijd gehad. Er zijn nieuwe impulsen nodig.

Door Frank Vandenbroucke, hoogleraar aan de Universiteit van Amsterdam (UvA).

Wie laaggeschoold is, maakt weinig kans op onze arbeidsmarkt. België doet het op dat vlak nog slechter dan vele andere landen. Veeleer dan aan de klagmuur te staan, wil ik starten met een enigszins positieve noot. De tewerkstellingskansen van laaggeschoolden zijn het voorbije decennium in alle 'oude' Europese lidstaten (de EU15) verder afgenomen, met Duitsland als notoire uitzondering; de strakke Duitse loonmatiging en de mini-jobs zitten daar ongetwijfeld voor veel tussen. Maar in België was de afname toch wat beperkter dan elders: we rijden achteraan in het peloton, maar verbeteren onze relatieve positie een beetje.

De vraag is dus welke Belgische beleidslijnen van de voorbije tien jaar - bij afwezigheid van het Duitse recept - al bij al toch een (enigszins) positieve rol kunnen gespeeld hebben. Twee grote beleidskeuzes die tien jaar geleden werden gemaakt komen in aanmerking: de klemtoon die bij de vermindering van de sociale bijdragen gelegd werd op bijdragevermindering voor lage lonen, en de ontwikkeling van de dienstencheques.

Voor werknemers met een laag loon werd in 2004 een bijzondere bijdragevermindering ingevoerd. De grens van wat als 'laag loon' beschouwd wordt, is echter niet aangepast aan de loonstijging. In 2005 lag het grensbedrag voor een 'laag loon' 62% hoger dan het bruto minimumloon; in 2014 was het verschil nog maar 20% (zie grafiek). Zo werd dit beleid uitgehold: in 2005 kwamen 549.585 werknemers uit de private sector in aanmerking voor de bijdragevermindering voor lage lonen; in 2014 waren het er nog maar 246.112. Laaggeschoolde arbeid werd weer duurder. In de mate dat de extra-bijdragevermindering voor lage lonen een gunstig effect heeft gehad, is dit gunstige effect afgezwakt.

Het voorgaande heeft betrekking op de profitsector. De overheid heeft de voorbije tien jaar ook bijdrageverminderingen toegekend aan werkgevers uit de non-profitsector, waar de werkgelegenheid sterk toenam. In vergelijking met de rest van de economie werken in de non-profitsector echter relatief weinig laaggeschoolden; de werkgelegenheid voor laaggeschoolden hield er min of meer stand, maar groeide niet. De non-profitsector vormde als het ware een kleine buffer, maar compenseerde het verlies aan jobs voor laaggeschoolden in andere sectoren niet.

Dienstencheques

De ontwikkeling van de dienstencheques gaf wel een massieve impuls aan de werkgelegenheid voor laaggeschoolde vrouwen. Dit had een significant effect op de Belgische statistiek voor laaggeschoolde arbeid. Hier hoort echter ook een kanttekening bij: de voorbije jaren zijn ook middelgeschoolde vrouwen in toenemende mate actief in het circuit van de dienstencheques. Deze trend is op zichzelf niet verrassend. Meer en meer vrouwen hebben minstens een diploma secundair onderwijs. Ook al beschouwen we poetsen als werk voor laaggeschoolden, je moet wel over een aantal algemene vaardigheden beschikken. Poetsen is geen routine-job,

zoals aan de band staan in een geautomatiseerd productieproces; routine-jobs verdwijnen, maar jobs waarin je problemen moet oplossen, met mensen moet kunnen communiceren... blijven bestaan.

De concurrentie voor deze jobs wordt sterker; middelgeschoolde mensen verdringen hier laaggeschoolde mensen. Jongere mensen die vandaag zonder diploma secundair onderwijs door het leven gaan, mankeren vaardigheden die geschoolden doorgaans wel hebben. Elders heb ik geïllustreerd dat dit effect nu in het Belgische dienstenchequecircuit goed zichtbaar is (meer dan, bijvoorbeeld, in de Nederlandse arbeidsmarkt voor poets-hulp), precies omdat we dit circuit zo sterk gepromoot hebben.

Dit is geen argument tegen de dienstencheques. Maar naast het feit dat het dienstencheque-circuit hoe dan ook op budgettaire limieten botst, suggereert het dat de sterkste positieve impuls voor de tewerkstellingskansen van laaggeschoolden hier achter ons ligt.

Om de dynamiek van de voorbije tien jaar goed te vatten, moet men tenslotte ook rekening houden met het feit dat de werkzaamheid van laaggeschoolde mensen tussen 55 en 64 jaar aanzienlijk gestegen is: België is daarin geen koploper (en vertrekt van een laag niveau), maar ook geen achterblijver. Naast sociologische trends speelt beleid dat vervroegde uittrede ontmoedigt daarin een rol; men mag er van uitgaan dat deze positieve dynamiek zich verderzet.

Dit weegt echter niet op tegen de groeiende marginalisering van laaggeschoolde mensen die jonger zijn. Er is een groot verschil tussen een 'laaggeschoolde' van 55 jaar en een laaggeschoolde van 35 jaar: de eerste is binnen zijn generatie veel minder een uitzondering dan de tweede, en heeft tijdens zijn actieve leven nuttige competenties verworven die de tweede nooit zal opbouwen.

De positieve nood waarmee ik gestart ben, leidt dus tot een minder positieve conclusie: in de mate dat het beleid van de voorbije tien jaar gunstig was voor laaggeschoolden die nog niet tot de categorie van de 'oudere werknemers' behoorden, gaat het om impulsen die intussen over hun hoogtepunt zijn (de dienstencheques) of verzwakt (de specifieke bijdragevermindering voor lage lonen). Dit gebeurt terwijl migratie een arbeidsaanbod creëert dat zich vermoedelijk grotendeels richt op een segment waar laag- en middelgeschoolden actief zijn. Het is dus tijd om nieuwe impulsen te geven aan werkgelegenheid voor laaggeschoolden.

Dualisering

Het grote bezwaar tegen de Duitse mini-jobs is dat ze gepaard gaan met een dualisering in de sociale zekerheid; tot voor kort gold er ook geen minimumloon. Zijn er andere paden? Voldoende flexibiliteit op de arbeidsmarkt, maar zonder tweedeling voor de sociale zekerheid, is een deel van het antwoord. Een fatsoenlijk minimumloon dat motiveert om te werken, maar een niet-lineaire federale lastenvermindering die opnieuw sterk inzet op lage lonen, is een ander deel van het antwoord.

Het pleidooi voor een niet-lineaire bijdragevermindering steunt overigens niet alleen op aandacht voor laaggeschoolden; Dejemeppe en Vander Linden leggen in een recente bijdrage in *Regards Economiques* uit waarom een klemtoon op lage lonen hoe dan ook een sterker werkgelegenheidseffect heeft. Het banenpact van de Vlaamse sociale partners van 21 oktober jl. wijst ook op de verantwoordelijkheid van de Vlaamse regering om maatregelen te nemen ter ondersteuning van wie zwak staat op de arbeidsmarkt; dit akkoord vraagt een correctie op het (ongelukkige) Vlaamse voornemen om alle doelgroepmaatregelen in de leeftijdscategorie 25-54 af te schaffen, behoudens de ondersteuning voor mensen met een handicap. Het akkoord moet nu vertaald worden in tastbare maatregelen.

De verantwoordelijkheid van de Vlaamse regering is ook van te blijven activeren op maat van iedere werkzoevende; doeltreffende activering van laaggeschoolden is niet goedkoop, maar de maatschappelijke meerwaarde is belangrijk. Activering moet migranten met sterke competenties, ondanks een gebrek aan formeel erkende diploma's of andere hinderpalen, kansen geven in jobs voor geschoolde mensen, om zo verdringing in de markt voor laaggeschoolden tegen te gaan.

Tegelijkertijd moeten we ervoor opletten dat de promotie van studentenarbeid er niet toe leidt dat jobs voor laaggeschoolden in toenemende mate worden ingevuld door studenten; studenten zouden vooral moeten studeren. Sommige functies voor hogeschoolden kunnen ook doelbewust 'ontbonden' worden om kansen te scheppen voor minder geschoolden (job carving; denk aan de rol van tandartsassistenten bij tandartsen). Daardoor ontstaat er op de markt voor niet-hogeschoolden meer ruimte, en in afgeleide orde ook minder verdringing ten nadele van laaggeschoolden.

Het sluitstuk van een omvattende en ambitieuze aanpak voor laaggeschoolden is vanzelfsprekend dat hervormingen in het onderwijs de nieuwe instroom van mensen zonder diploma drastisch afremmen.

Deze bijdrage steunt op een presentatie op 'West4Work', downloadbaar via www.west4work.be

Bron: De Tijd

Copyright De Tijd